

השמעת דברים ברורים ממצב בריאותו של אהובנו הרמ"ז ראם נ"י, שמחנו נא בידיעתך הטובה, ירחמהו ד', ומה שלו' בנו הבכור, וכל משפחתו יצ"ו.
ע"ד תק"ע אולי עשה בזה איוה צעד הרה"ג ד"ר א' ²⁵ שליט"א.

הנ"ל

תתט

בע"ה, טו"ב אדר
בני מזמרי שליט"א

תלמי עברו עלינו ימי הפורים בקורת רוח האפשרית לתכן הזמן בהתגברות חדות הרוח, המתעלה על כל מחשכי המאורעות, הנושאים בחובם מזרע צדקה לקציר הבא בחסדי צור ישראל ומושיעו.

בודאי קבלת את החוברות ראש מילין, שבכל אופן יהיו משמחות רוחך הטהור בחיבתן שבחידוש שבהן, אע"פ שרבים הם הטוענים על סתימת הדברים, בכ"ז אקוה שיימצאו ג"כ רבים ושלמים אשר ימצאו בהם ענין לטובה ולרוממות רוח, ביחוד בהאזרם בסבלנות הראויה למגרס והדר למיסבר ¹ בעה"י.

תודיענו נא איך עברו ימי הפורים עליך, במסבת האוהבים הנכבדים, ואיך מצבו של אהובנו הד"ר הערץ נ"י, יתן ד' הכל לטובה.

והנני בזה מקצר ונושא לך ברכה ברכ טוב, בחדות עולמים ותגבורת רוח טהרה קדושה וגבורה, כנפשך היקרה ונפש אביך מצפה אשרך.

אברהם יצחק ה"ק

תתי

(אל הרב הראשי באנגליה ד"ר יוסף הרץ)

ב"ה, כ' אדר עזרת

מכאובי הזמן, אשר יכבידו את אכפם על עמנו ותורתנו במדה נוראה מאד, הם יאלצוני לכתב להדרת כבודו את דברי אלה.

במצב בני הישיבות, המתנווד כעת, לרגלי הספק אם זכויותיהם יעמדו בעת צרה זו, מתנווד הוא ג"כ המצב הרוחני של היהדות כולה בארץ הזאת, ועלינו החובה הקדושה רובצת היא לנסות את כוחנו להצלתה של סגולתנו הרוחנית, אור חיינו ונשמת רוח אפנו, עמדת תה"ק במדינה, את כל הנסיונות אשר יבואו לידינו לעשות. לא נסוג אחור מכל פחד, במו אש נלך ולא נכה. מטרתנו ברורה היא לנו ואחת היא: להציל את נשמת היהדות בממלכה זו התלויה בנימין רבים בקיומן של הישיבות האחרות. וברור הדבר שבשלילותן של הזכויות של חופש בני הישיבה מעבודת הצבא כעת מטות הן הישיבות, אשר בעמל רב ובמסירות נפש נוסדו, להיות נופלות בלא תקומה חלילה. על כן זאת היא שאלתי ודרישתי מאת הדרת כבודו. יכיר נא את האחריות הגדולה שבמשרתו הרבה ¹ וידע שכעת הגיעה השעה שיעשה את הצעד הנכון להציל מה שהוא יקר לנו מחיים. אל יסוג אחור ואל יפחד, בתור

25 אשר. 1 ע"פ שבת סג, א ; עבודה זרה יט, וע' אגרת תתפז (כ"ו סיון תרע"ח).

1 ע"פ ישעיהו ט, ו.

עומד בראש היהדות הכללית של הממלכה לפני הממשלה, עליו לדרוש בגודל נפש הזכויות המגיעות לנו בצדק ע"פ חוקי הצדק של משטרה המדיני, שווי זכויות לכל הדתות כתוב הוא בגאון על דגלה, ועל יסוד זה אנו תומכים את תביעתנו. הממשלה חייבת היא להיות זהירה שלא לנגוע בנימין הנפשיים של כל דת ואמונה, ואנחנו, לפי הכרתנו הדתית, חורבן של הישיבות, שיהיה נצמח מלקיחת מבחר בניהן לעבודת הצבא, הוא לנו חרבן דתי איום ונורא. שונה הוא הצביון של דתנו הקדושה ביחס לחיוב של דרישת התורה מהצביון של הדתות הנוצריות ביחוד, ובעוד אשר ההתלמדות הדתית עומדת היא אצלן בעיקרה רק בתור ענין מכשיר לקליריקליות, להכשרתה של הכהונה, הכמירות, וימים רבים ותקופות ארוכות שלטה אצלן הדעה, שלא פג טעמה לגמרי גם בימים האחרונים, שאיש חילוני, שאיננו כהן דתי או מתעתד להתכשר למטרה כזאת, ראוי הוא שעסק לא יהיה לו עם ספרי הדת, נהפוך הוא אצלנו שראשית לכל החיובים לכל אדם מישראל, כקטן כגדול, כרב כבעל הבית, כסוחר כאומן, הוא תלמודה של תורה. הישיבות לא נוסדו מעיקרן רק בשביל התכלית להעמיד לנו רבנים, הישיבות בישראל מעולם היו והנן מקדשי תורה, שאנו חייבים, חובה תורית, שלא יתחסרו מאתנו בכל מדינה, וכשם שלא תעזו שום ממשלה נאורה לגזור עלינו להחריב את בתי כנסיותינו, לשרוף את ספרי תורותינו, כן לא תוכל להטיל עלינו חוק של חחרבת ישיבותינו. בחוק של שיווי הזכויות של הדתות מונח הוא ממילא המובן שהזכויות תנתנה לכל דת לפי תביעותיה, ואם ימי החג של דת אחת הם מועטים ושל דת אחרת הם מרובים, לא תוכל הממשלה לכופף את בני הדת שימי חגיה מרובים הם, להסתפק באותו המספר המועט של ימי החגים אשר לדת האחרת, שאצל בני הדת שימי החגים מרובים הם הלא הדבר הוזה הוא חורבן דתי ועלבון קודש, שיודעת היא הממשלה הנאורה לרומם את מוסרה הטוב למעלה משפלות כזאת, וממילא מובן הדבר שאין הזכות של ישיבותינו ביחס לחופש בניהן מעבודת הצבא, כדי שלא ישבתו מלימודיהם, יכול להיות עומד במדרגה אחת עם כל הדתות האחרות. ובשעה שאצל הנוצרים ביטול התלמוד הדתי אינו כי אם חסרון הכשרת כהנים דתיים, שהוא חסרון שאפשר לו להתמלאות בכל עת, אצלנו החסרון הוזה הוא חסרון שלא יוכל להמנות. גדול תלמוד תורה מהקרבת תמידין¹ ומכל עבודת הקודש היותר נשגבה. ובשעה שתבטל הממשלה את ישיבותינו הרי היא כאילו גוזרת עלינו גזירת שמד, מסירות נפשו של רבי עקיבא היתה בעיקרה על הגזירה שלא יעסקו ישראל בתורה², אע"פ שגם אז לא כל ההמון כלו עסק בתורה. אבל חק הוא לישראל, שחובתו היותר קדושה, השומרת את חייו הרוחניים ממיתה אכזרית, היא שיימצא בעריו ומדינותיו חלק רשום מקודש לתלמוד תורה, ששום לחץ מדיני לא יוכל להסיר מאתנו את החובה הקדושה הזאת. וכשהיו אבותינו עומדים במעמד הצבאי היותר נמרץ, בכיבוש הארץ, נאמרה ליהושע התוכחה על אשר ביטל את הישיבה יום אחד, ושר צבא ד' אמר לו על של עתה באתי על שביטלתם תלמוד תורה³.

על כן זאת היא דרישתי ודרישת כל היהדות הנאמנה, כל הרבנים וכל יראי ד'

וחושבי שמו הנאמנים בכל לב לעמנו ותורתנו, שהדרת כבודו יציג את הדרישה הזאת בכל תוקפה בלא שום מורך לב לפני הממשלה, לקיים את החופשה לבני ישיבותינו כאשר כבר ניתנה, מבלי שום לב אל המעמד שיהיה נהוג עם תלמידי התיאולוגיה הדתית של בני הדתות האחרות אשר בממלכה, ואם כזאת יעשה, יהיה נקי מד' ומישראל, ואני תפילה שחפץ ד' בידו יצליח והחופשה של בני ישיבותינו תעלה בידו בע"ה, למען לא ייפסק המעין הנותן לנו עוז וחיים ולא ייקצץ האילן אשר ממנו פרי חיי נשמתנו נמצא — למוד התורה בשקידת יום יום בישיבותינו האחדות אשר במדינה זו.

וברור לי הדבר, שהדרת כבודו ימצא דרך להסביר לממשלה, איך שההיזק הצבאי שלה קטן הוא מאד ע"י חופשתם של בני הישיבה האחדים הנמצאים בארץ, ולעומת זה תחרבן הדתי ועלבון רגשי הקודש אשר היהדות פה היא מרגישה ע"י פגיעה זו, הוא עמוק ומכאיב מאד מאד, והמחץ מחץ נצחי הוא אשר ימאן להרפא. רבו עלי קצת הדברים, ואני מקוה שעל אוון שומעת אני מדבר, יעריך נא אדוני כבוד הדרתו את דברי אלה לפי ערכם ויודרו נא להוציא מן הכח אל הפועל בכל עוז את חובתו הקדושה. אנו חייבים לעשות את שלנו, וד' הטוב אזור ישראל בגבורה יאורנו חיל על דבר כבוד שמו וחפץ ד' בדינו יצליח.

והנני בזה ידידו עוז דורש שלום להדרתו ברגשי כבוד וברכה נאמנה המצפה לתשובתו,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

למכתב הזה נוסף ונצטרף תזכיר בירור דברים דלקמן :

הממשלה הרוממה, שהיא מתחשבת, כראוי לממלכה נאורה, עם הרגשות העדינים של תושביה וזהירה ביותר מלפגוע בתוכן הקודש הנעלה של הדת והאמונה, צריכה לדעת, שע"פ תורת ישראל תלמידי חכמים אסור ללחצם ללכת למלחמה. וכל כך גדול הוא החטא של לחיצת תלמידי חכמים למלחמה, עד שלא הניחו חז"ל מלבקר את מעשה מלך צדיק כאסא מלך יהודה ואמרו שנענש, שחלה את רגליו, (מלכים א' ט"ו כ"ג), מפני שעשה אנגריא בתלמידי חכמים¹, כאמור (שם כ"ב) והמלך אסא השמיע את כל יהודה אין נקי וישאו את אבני הרמה, ופירשו אין נקי שגם תלמידי חכמים קרא לעבודה זו, שהיתה צריכה לו לחזק את ערי ארצו במלחמתו עם בעשא. ויותר מזה ראינו את גדולת האיסור לעשות אנגריא בתלמידי חכמים לכופם על יציאה למלחמה, אפילו על מלחמת מצוה גדולה מאד, שהרי אין לך מלחמת מצוה יותר גדולה מהמלחמה שערך אברהם אבינו נגד המלכים, שמן השמים הסכימו על ידו, עד אשר תורונו חז"ל בקבלתם שעל זה נאמר "יתן כעפר חרבו כקש נדף קשתו" (ישעיה מ"א ב'), וכמבואר בדבריהם ז"ל (תענית כ"א א'), ומכל מקום אמרו (גדרים ל"ב א') מפני מה נענש אברהם ונשתעבדו בניו במצרים ארבע מאות שנה, מפני שעשה אנגריא בתלמידי חכמים, שנאמר וירק את חניכיו ילידי ביתו, והם היו תלמידי חכמים העוסקים בתורה. ואנגריא היינו עבודה באונס ע"י לחץ, ותלמיד חכם נקרא כל שתורתו אומנותו ועיקר עסק שלו הוא

בדברי תורה, ולא גרע כוחו כלל אם הוא מתעסק בעסק כדי פרנסתו ולא להתעשר כיון שבכל עת הפנאי הוא שב לתורתו, כמבואר ביורה דעה סי' רמ"ג סי"ב, — שזוהו עיקר המעלה ע"פ האידיאל התורי להיות עוסק בתורה ובדרך ארץ, כמש"כ במשנה אבות (ב' ב') רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא אומר יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ, וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה, — אלא שתהיה תורתו קבע ומלאכתו ארעי, כלומר שבכל עת שנפנה מעסקיו, שאינו מרחיב אותם להתעשר, הוא עוסק בתורה, והצלחת המדינה חלויה במלחמתה ע"י מה שנמצאים בה תלמידי חכמים העוסקים בתורה, שבזכותם המלחמה נוצחת, והם מועילים למדינה יותר מאנשי החיל הלוחמים. ולדוד אמרו החיילים שלא יצא למלחמה "כי תהיה לנו מעיר לעזור"², ותרגם יונתן בצלוחת, וכן פרשו רש"י ורד"ק והמצודות, ואמרו בסנהדרין מ"ב א' אלמלא דוד שעסק בתורה לא עשה יואב מלחמה כלומר לא היה מנצח את המלחמה. גם אלכסנדר מוקדון אמר על שמעון הצדיק דמות דיוקנו של זה מנצחת לפני בבית מלחמתי³, היינו שזכות התורה והעבודה שהיה הוא ז"ל מעמיד היתה מועילה גם לו.

ומתוך כך תנהוג בודאי ממשלה נאורה, היודעת בכל עת להתרומם ממעלה לרוח הגס ההמוני ומכירה איך להוקיר את השרידים אשר ד' קורא, העוסקים בתורה הנאמנים ביראת שמים ובעבודת ד', ולא תפריע אותם מעבודתם הקדושה, ובכוח ההשפעה הרוחנית העליונה, שאנשי קודש כאלה משפיעים על מדינתה וממלכתה, תנצח את מלחמותיה ותוסיף אומץ וגבורה רבה, והם היחידים הללו יועילו לה הרבה יותר בכחם הרוחני בהיותם עוסקים בתורה ובמוסר ובעבודת ד' ומשפיעים ע"י זה רוח קדושה ואמונה בסביבתם וחוגם, שבוה הם גבורי כח הרבה יותר ממה שיוכלו להועיל לה בכחם החלש החמרי בצאתם לעבוד עבודות גשמיות. ובטוחים אנו שתדע הממשלה להשתמש בכוחו של כל אחד מבני ישראל לפי סגולתו, וכחם של תלמידי חכמים יראי ד' תניח על מקומו בקדושת התורה, ולא תחללהו בשמוש החול של מלחמה ואנגריא, שאינם מוכשרים לו כלל לפי מידתם ותכונת גופם ונפשם.

וכל כך גבוהה היא בישראל תעודת לימוד התורה ללומדיה הקבועים, עד שע"פ המסורת התלמודית היא לא תוכל להיות נדחית גם מפני צווי של כל מלך ושלטן, ומסורת בדינו מחז"ל על האמור (שמואל ב' כ' ד—ה) "ויאמר המלך אל עמשא הוצק לי את איש יהודה, ויותר מן המועד אשר יעדו", שהיתה סיבת האחר "משום דאשכח רבנן דפתחי במסכתא" (סנהדרין מ"ט א'), ויואב שרצה להתנצל בשביל כך הרגו לעמשא נתחייב בדין אצל דוד, ושלמה הוציא אל הפועל את הדין, מפני שהיה הצדק עם עמשא, שלא לקחת גם למלחמה נחוצה זו את העוסקים בתורה, להפריעם מתעסק הקדוש שעליו העולם עומד. ומבואר שלא רצה עמשא להטרידם בדבר המלחמה, עד שלא הפסיקם ממשנתם גם לשאול אם ירצו ללכת בתור מתנדבים כיון שפתחו במסכתא. אמנם ללחץ תלמידי חכמים לבטל תורתם וללכת למלחמה או לשום עבודה חמרית אחרת, זה אסור בכל עת כמו שביארנו מהאיסור של עשית אנגריא על תלמידי חכמים.

והכל סובב הולך על היסוד הגדול הזה, שהצלחת המדינה ונצחון המלחמה עצמה קשורה הרבה בעבודה הרוחנית, שהיחידים שבבני המדינה המיוחדים לעבודת שמים ממשיכים את עבודתם הקדושה בתורה ובעבודת ד' הנחוצה להתקדם תמיד בדבר יום ביומו. על כן תלמידי החכמים העוסקים בתורה הם הם מגינים על הארץ ועוזרים להצלחת הנשק הלאומי, לא פחות וגם יותר מכל החיל הלוחם, ומזה תוצאה בטוחה, שממלכה אידיאלית המכרת את הוד הקודש לא תכוף את התלמידים השוקדים על דלתי התורה, לבטל את תורתם ולעסוק בעבודה גשמית שאינם מסוגלים לה.

תתיא

בעיה כ"א אדיר עזרת לונדון.

שלך וברכה באה"ר לכבוד ידידי וחביבי הרב המאוהב טועיה אוצר תויר מויה ברוך פריעדענבערג שליט"א.

אחדשה"ט באה"ר.

יסלח לי כת"ר על אשר אחרתי הרבה מאד מהשיב על מכתבו היקר והנכבד אשר כבוד אהובי שמחני בו, כי רבו עלי מאד טרדותי פה עד אשר נדחה מיום אל יום, בין כה וכה עשיתי מה שהי' אפשר לי להעיר ולעורר את המנהיגים פה ע"ד מצב אחינו בגלות מצרים. וד' יודע אם אחרי כל ההשתדלות הזאת יהי' הדבר לתועלת. בשכבר הימים שערתי לפרש המאמר קיים א"א כהת"כ ואפי' עת"ב, עפ"מ שני"ל לפרש מאי דאמר' בפ"ב דביצה בטעם ע"ת מזכור א"י השבת לקדשו וזכרו מאחר שבא להשכיחו, חוץ מפירש"י דקאי על עונג שבת, ד"ל דקאי על קדושת שבת, מפני ששבת חמירא מיר"ט, ואם שבת ויר"ט שסמוכין זל"ז לא יהי' כל היכר על החומר של שבת לעומת יו"ט יוכל האדם לטעות להשוות קדושת שבת לקדושת יו"ט, ויבא לידי חילול שבת במלאכת אוכל נפש המותרים ביו"ט, ויחשוב שבכ"ז מקדש הוא את השבת כערך היו"ט, והרי אינו משווה אותו ליום חול, ובאמת כשם שאנו צריכים להבדיל בין קודש לחול כן צריכים אנו להבדיל בין קודש לקודש. וזאת היא כוונת חז"ל על גדולת חכמתו הקדושה של אברהם אבינו שקיים את כהת"כ עד שלא נתנה, שלא די שכל מה שתלוי בתבדלה שבין הגדרים היותר רחוקים זמ"ז כמו בין הקודש ובין החול וה"ה בין הטמא ובין הטהור קיים לשמרם, אלא שהבחין ג"כ בסדרי המדרגות שבין קודש לקודש, ואבוהון דכולהו הוא ההבדל שבין קדושת השבת לקדושת יו"ט, להעלות את קדושת השבת למעלה מקדושת יו"ט, שלפי פירושנו בדברי הגמ' בנוי ע"ז הע"ת.

ובעיקר נתינת התורה להאבות, ויחס קבלת האבות את התורה עם החיובי שלנו אפי' במצוות שנצטוו האבות בהן, הדברים ארוכים הם. ושיט' הרמב"ם היא ידועה, שכל המצוות גם מה שקודם הדבור אינן נכנסות לחיוב שלנו כ"א מהר סיני. ושיטת הגאונים היא שמה שנאמר לאבות הולך הוא ונמשך בחיוב בלא הפסק אלא שבאה התורה להוסיף את מה שנתן בסיני. ובארתי בזה יסוד המחלוקת שבין שיט' הירושלמי דקדושין¹ בענין עשה דלפיה"ד לשיט' הש"ס ביבמות בסוגי דעלי' דפליגי